

Дослідження стресовитривалості персоналу підрозділів прикордонного контролю

Автор виділяє та обґрунтовує переборення стресових ситуацій та негативний вплив стресу на діяльність персоналу підрозділів прикордонного контролю, а саме: виділяє важливі чинники, опрацьовані на основі створених опитувальників (переборення стресових ситуацій (ПСС), негативного впливу стресу).

Ключові слова: стрес, переборення стресових ситуацій, негативний вплив стресу, стресовитривалість.

Автор выделяет и обосновывает преодоление стрессовых ситуаций, негативное влияние стресса на деятельность персонала подразделений пограничного контроля, выделяет значимые факторы обработанные с помощью созданных опросников: преодоление стрессовых ситуаций (ПСС), негативного влияния стресса (НВС).

Ключевые слова: стресс, преодоление стрессовых ситуаций, негативное влияние стресса, стрессоустойчивость.

Чисельні соціальні, політичні, економічні і психологічні перетворення та протиріччя, які виникли на всіх рівнях сучасного суспільного і політичного життя, активізують проблему прикордонної безпеки як проблему суспільства і особи. Особливе значення в психологічній науці набуває вивчення видів діяльності, які пов'язані з її забезпеченням.

Згідно із стратегією України щодо інтеграції до ЄС вжито кардинальних законодавчих ініціатив нашої держави щодо спрощеного перетину державного кордону громадянами в пунктах пропуску. Основними з них є такі, як відміна візової політики до громадян Європейського союзу, США, Японії, Швейцарської конфедерації, Люксембургу, декриміналізація статті 332 кримінального кодексу України (незаконний перетин державного кордону), розвиток та впровадження біометричних технологій. У зв'язку з зазначеними чинниками пасажирський та транспортний потоки значно зросли.

Сучасний стан національної безпеки висуває прикордонну складову як пріоритет в забезпеченні цілісності та суверенітету нашої держави. Аналіз реальної практики вказує, що розуміння основ професіоналізму співробітників прикордонного контролю пов'язано з

їх готовністю до дії в екстремальній ситуації. Психологічний контекст цієї проблеми не отримав ще достатнього вивчення. У цьому контексті нами досліджено стресовитривалість персоналу прикордонного контролю як складовий чинник готовності особистості до дії.

На основі теоретико-методологічного дослідження літературних джерел, спостереження за діяльністю персоналу підрозділів прикордонного контролю і бесіди з ними розроблено два опитувальники – опитувач негативного впливу стресу (НВС) ОКПП і опитувач переборення стресових ситуацій (ПСС) ОКПП. Перший опитувач містить 17 питань, інший – 45 питань, кожний з яких передбачає оцінку за десятибальною системою, де 10 – найбільший ступінь значимості даної якості, 1 – найменший. Зміст опитувачів направлений на виявлення ступеня значимості таких професійних якостей, як: 1) стресостійкість, 2) проактивна позиція особистості, 3) адекватна самооцінка, 4) професійна обізнаність, 5) наполегливість в досягненні мети, 6) правова грамотність, 7) швидке прийняття рішень, 8) великий досвід і інтуїція, 9) оптимістичне відношення до труднощів, 10) регламентованість професійної поведінки.

В залежності від значимості того чи іншого чинника розмістимо кожний з них в таблиці і опишемо процентне співвідношення між чинниками.

В самому дослідженні взяли участь 124 представники військового колективу.

Аналіз таблиці 1 вказує, що у 53,2 % персоналу підвищена стомлюваність, низький рівень стомлюваності у 12,1% персоналу, в 34,7% персоналу виявлено середній рівень стомлюваності.

Підвищений рівень тривожності виявлено у 31,4% персоналу. У 18,6% персоналу виявлено низький рівень тривожності. Середній рівень тривожності виявлено у 50% персоналу.

Таблиця 1
Кількісні та процентні показники НВС на персонал

Позиція	Ствердження	Кількісні та процентні показники					
		Високий рівень згоди		Низький рівень згоди		Середній рівень згоди	
		n	%	n	%	n	%
1	Висока стомленість	66	53,2%	15	12,1%	43	34,7%
2	Високий рівень тривоги	39	31,4%	23	18,6%	62	50%
7	Погані умови праці	44	35,5%	25	20,1%	55	44,4%
15	Страх перед небезпекою фізичної розправи	17	13,7%	67	54%	40	32,3%

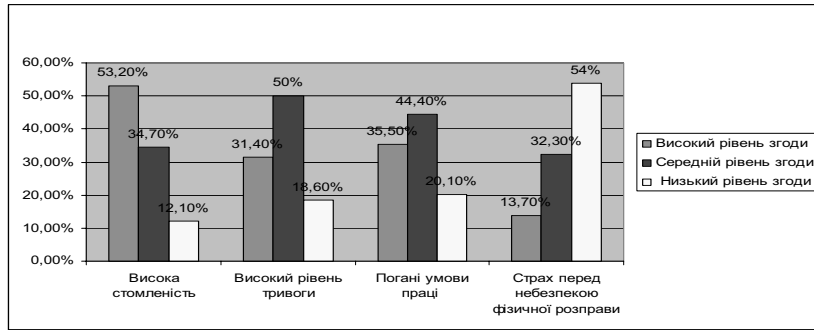

Рис.1. Процентне співвідношення чинників

На 35,5% персоналу негативно впливають умови праці. У 20,1% персоналу виявлено низький рівень негативного впливу праці на оперативну-службову діяльність. У 44,4% персоналу не виявлено ніякого негативного впливу на службову діяльність.

У 13,7% персоналу виявлено високий рівень страху можливої фізичної розправи. У 32,3% виникають сумніви щодо можливостей фізичної розправи. І у 54% персоналу не виявлено страху можливої фізичної розправи.

Отже, негативний вплив стресу на рівень стресовитривалості здійснюють такі чинники, як висока стомлюваність (53,2%) та незадовільні умови праці 33,5%. Але від 36,7% до 44,4% персоналу віпс дані чинники не вважають за стресові, а прирівнюють їх до особливостей даного виду діяльності.

Як видно з таблиці 2 33,9% персоналу має високий рівень незадоволеності стилем керівництва. 27,4% персоналу задоволені стилем керівництва, а 38,7% персоналу майже задоволені стилем керівництва.

Таблиця 2

Проективна позиція особистості НВС

Позиція	Ствердження	Кількісні та процентні показники					
		Високий рівень згоди		Низький рівень згоди		Середній рівень згоди	
		n	%	n	%	n	%
5	Незадоволеність стилем керівництва.	34	27,4%	42	33,9%	48	38,7%
13	Тиск при розслідуванні прикордонних ситуацій.	37	29,8%	39	31,5%	48	38,7%

20,9% персоналу мають високі здібності до швидкого прийняття рішень. 33,9% персоналу взагалі не мають здатності до прийняття рішень. 45,2% персоналу мають здатність до швидкого прийняття рішень, але ініціативи не проявляють.

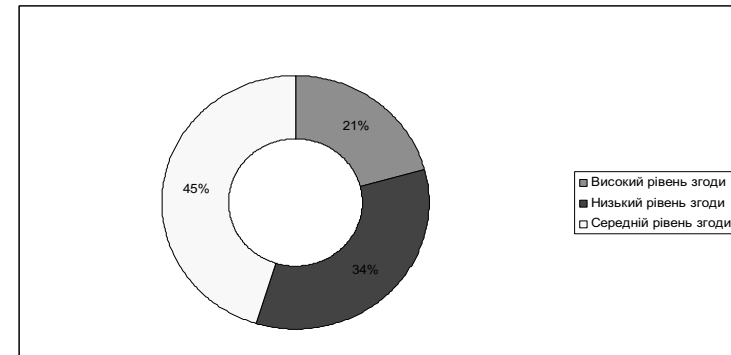

Рис 2: Недостатня швидкість в прийнятті рішень

33,9% персоналу мають здатність до швидкого прийняття рішень, а для 20,9% – термін часу необхідно збільшувати з врахуванням того, що рішення повинно прийматись виважено.

Проаналізувавши основні чинники і фактори методики опитування НВС на персонал підрозділів прикордонного контролю віпс складемо рейтинг найбільш вагомих чинників негативного впливу стресу.

В гістограмному вигляді складений рейтинг такий:

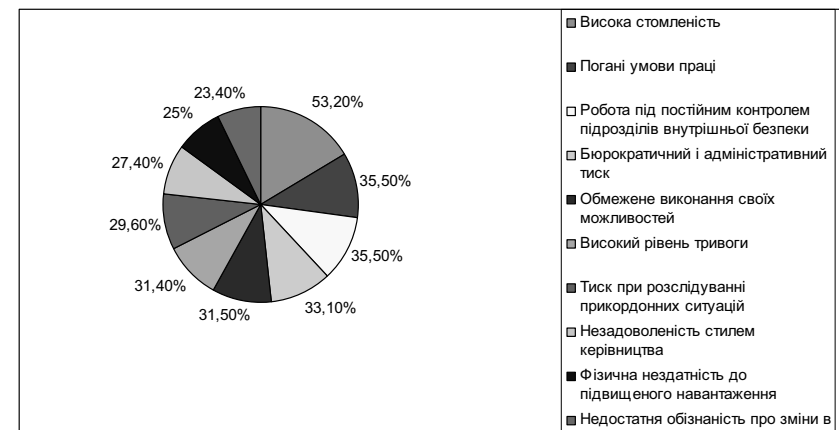

Рис 3. Рейтинг вагомих чинників НВС

Отже, за цими двома методиками ми визначили основні чинники негативного впливу стресу та негативного впливу чинників на переборення стресових ситуацій.

Негативний вплив стресу на рівень стресовитривалості здійснює такий чинник як висока стомлюваність. На регламентованість професійного відношення впливає постійний контроль підрозділів внутрішньої безпеки; на правову грамотність бюрократичний і адміністративний тиск; на проєктивну позицію особистості – незадоволеність стилем керівництва та тиском при розслідуванні прикордонних ситуацій; на швидке прийняття рішень – недостатня швидкість; на моральну орієнтованість вчинків – необхідність діяти в умовах розбалансованого морального вибору.

На переборення стресових ситуацій негативно впливають такі чинники як: режим служби, умови служби, відсутність перспектив професійного росту, вільного від служби часу для його ефективного використання не вистачає.

Деякі параметри з однієї та з іншої методики перегукуються у своїй здатності негативно впливати на особистість та викликати стрес. А саме: умови та режим служби, службове навантаження на персонал: стомлюваність, не здатність швидко приймати рішення кількість персоналу, на який не здійснюють свій негативний вплив дані чинники, складає більшу частину. І ця більшість в змозі долати всі труднощі і ті стресові ситуації, які виникають як на службі, так і в повсякденному житті.

Сильна нервова система передбачає більш високий рівень стійкості до стрес-факторів, але різноманітні індивідуальні особливості особистості знижують можливості організму.

Отже, стрес можна розглядати як деякий принцип роботи нашого організму, який дозволяє нам вижити у мінливих умовах оточуючого середовища і бути успішними в своїй діяльності.

Проаналізувавши основні чинники і фактори методики опитування ПСС на персонал підрозділів прикордонного контролю віпс, складемо рейтинг найбільш вагомих чинників переборення стресових ситуацій.

Таблиця 3

Рейтингова таблиця найбільш вагомих чинників ПСС

№	Ствердження	Чинники впливу
1	Режимом служби.	28,3%
2	Заохоченнями зі сторони керівництва.	16,1%
3	Умовами служби.	12,9%
4	Перспективами професійного росту.	12%

5	Високий авторитет підрозділів прикордонного контролю серед суспільства.	12%
6	Ефективне використання вільного від служби часу.	11,3%
7	Відкритістю служби.	11,3%
8	Низький рівень конфліктності між колегами.	10,5%
9	Умовами, для розвитку моєї особистості.	10,5%
10	Можливість легко переносити професійні навантаження.	8,8%

Виявили 10 чинників, які, на думку персоналу, мають негативний вплив на емоційний стан, настрої та налаштованість на ефективне виконання завдань за призначенням. За напруженість оперативно-службової діяльності не завжди завчасно керівництво підрозділу заохочує, підлеглих звідси у деяких членів колективу виникає відчуття безпорадності, непотрібності, розгубленості, які сприяють сприйняттю і накопиченню негативних емоцій, погіршанню настрою та емоційного стану. Перспективи професійного росту, безумовно, є, але не кожен здатний проявити власну впертість і наполегливість у досягненні поставленої мети. Напружений і відповідальний ритм служби веде до уособленого, замкнутого типу поведінки. Враховуючи всі вище перераховані чинники не кожен здатний легко адаптуватися і переносити ті навантаження, які лягають на персонал відділень прикордонного контролю.

Висновки

Проведений аналіз дає змогу конкретно виявити негативний вплив чинників на персонал і відслідкувати механізм дії сукупності факторів на особистість та спроможність протистояти виникненню стресу. Порівнюючи параметри стресовитривалості за обома методиками, маємо такий результат:

– за методикою (НВС) стресостійкістю володіють 40,3%, а за методикою (ПСС) здатністю переборювати стрес володіють 57% персоналу, але й схильність до виникнення стресу за методикою (НВС) виявлено у 33,5%, а за методикою (ПСС) не здатністю перебороти стрес виявлено 14,5%, різниця у кількості персоналу між здатністю до стресостійкості і здатністю до переборення стресу не значна, більшість персоналу здатно реалістично оцінювати ситуації й обставини, які виникають не тільки на службі, а й у повсякденному житті, і лише 33% – в силу власних якостей підвладні стресу. 13,7% персоналу взагалі переживають страх перед небезпекою фізичної розправи.

Ніхто з персоналу у відкритій формі не висловлює власного незадоволення стилем керівництва і того морального тиску який вони відчувають на собі з боку керівного складу підрозділу і це становить

за методикою (НВС) 32,7% (від загальної кількості персоналу). Тобто цей персонал заступаючи на службу вже має пригнічений настрій, а це означає, що ці військовослужбовці більш глибоко переживають вплив тих стресогенних обставин, які виникають протягом зміни. Такі військовослужбовці без особливого ентузіазму виконують завдання служби – за методикою (ПСС) це становить 16,2% персоналу; 6,5% – налаштовані песимістично і вважають, що можливостей для професійного зросту взагалі не має; 4,8% – незадоволені взаємовідносинами в колективі і 4% – байдуже ставляться як до власних результатів, так і до результатів колективу. В силу особистісних якостей, які пов'язані з типом вищої нервової діяльності, за методикою (НВС) 25% персоналу не здатні витримувати високий рівень фізичних навантажень. 27,4% персоналу не здатні до об'єктивної оцінки як власної так і колективної діяльності. За методикою (НВС) 37,9% персоналу мають низький рівень обізнаності про зміни в законодавстві і не бажають самоудосконалювати власні знання. Звідси витікає негативне ставлення колег до таких військовослужбовців.

Рівень обміну оперативною інформацією 10,8% персоналу вважають за низький. За результатами обох методик (НВС) і (ПСС) виявились розбіжності у відповіді на питання щодо швидкості у прийнятті рішень. За методикою (НВС) 33,9% персоналу не мають здібностей до швидкого прийняття рішень, а за методикою (ПСС) лише 8% висловлюють свою нездатність швидко приймати рішення. Не кожен здатен діяти в умовах розбалансованого морального вибору. За методикою (НВС) 30,7% персоналу не виявляють згоди діяти в таких умовах. 71,7% (ПСС) персоналу вважають, що за службову діяльність кожен з них несе велику відповідальність. І у зв'язку з цим рівень справедливості (ПСС) та чесності (ПСС) теж повинні бути на високому рівні. Беручи до уваги те, що всі люди різні і зокрема в даному питанні на розвиток здібностей впливає темперамент людини. Холерик може бездумно, поспішно приймати рішення не задумуючись над наслідками такого вчинку. Меланхоліку, з його схильністю сумніватися в усьому, тяжко взагалі прийти до будь-якого рішення. Сангвініки й флегматики, якщо мають достатній рівень освіти, здатні до прийняття швидкого і виваженого рішення в умовах не стандартних обставин. Рівень досвідченості персоналу розподілився майже порівну і лише 4,8% (ПСС) персоналу вважають власну досвідченість низькою, але це може залежати від стажу оперативно-службової діяльності. Особи, які тільки-но призвались на військову службу за контрактом, не мали змоги набути необхідну освіту, оскільки специфіка та особливості службової діяльності

строго регламентовані, тому і засвоєння професії інспектора прикордонного контролю відбувається безпосередньо на службі. 10,5% – надають негативну оцінку умовам для розвитку власної особистості і 0,8% – вважають, що можливості для самовиховання низькі. За методикою (ПСС) тільки від особистісних якостей залежить здатність переносити підвищене навантаження і вибір можливості легко переносити професійні навантаження розподілився таким чином:

- 58,2% персоналу легко переносять професійні навантаження;
- 33% – здатні переносити такі навантаження;
- 8,8% – важко переносять значні професійні навантаження.

Регламентованість професійного відношення обмежується діяльністю в межах можливого і постійно контролюється підрозділами внутрішньої безпеки так вважають 35,5% персоналу (НВС) і така ж кількість персоналу 36,3% – не відчуває ніяких незручностей під час виконання службових завдань.

Люди по-різному переносять одні й ті навантаження, і якщо ми не в змозі вплинути на генетичну схильність стійкості до стресу, то нам під силу засвоїти ефективні механізми антистресового захисту.

Отже, за цими двома методиками ми визначили основні чинники негативного впливу стресу та негативного впливу чинників на переборення стресових ситуацій.

Негативний вплив стресу на рівень стресовитривалості здійснює такий чинник, як висока стомлюваність. На регламентованість професійного відношення впливає постійний контроль підрозділів внутрішньої безпеки; на правову грамотність – бюрократичний і адміністративний тиск; на проєктивну позицію особистості – незадоволеність стилем керівництва та тиском при розслідуванні прикордонних ситуацій; на швидке прийняття рішень – недостатня швидкість; на моральну орієнтованість вчинків – необхідність діяти в умовах розбалансованого морального вибору.

На переборення стресових ситуацій негативно впливають такі чинники, як: режим служби, умови служби, відсутність перспектив професійного росту, вільного від служби часу для його ефективного використання не вистачає.

Деякі параметри з однієї та з іншої методики перегукуються у своїй здатності негативно впливати на особистість та викликати стрес, а саме умови та режим служби, службове навантаження на персонал (стомлюваність, не здатність швидко приймати рішення). Кількість персоналу на який не здійснюють свій негативний вплив дані чинники, складає більшу частину. І ця більшість в змозі долати

всі труднощі і ті стресові ситуації, які виникають як на службі, так і в повсякденному житті.

Список використаних джерел

1. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психологические проблемы готовности к деятельности. – Минск, 1976.
2. Жариков Е.С. Психология управления. – М., 1985.
3. Климов Е.А. Образ мира в разнотипных профессиях. – М., 1995.
4. Климов Е.А. Психология профессионала. – М., 1996.
5. Ковалевский С. Руководитель и подчиненный. – М., 1973.
6. Козелецкий Ю. Психологическая теория решений. – М., 1979.
7. Платонов И.В. Динамика психологической готовности майбутніх офіцерів внутрішніх військ до правоохоронної діяльності: Дис... канд. психол. наук: НАПВУ, 2001.
8. Теплов Б.М. Ум полководца // Б.М. Теплов. Избранные труды. – М., 1985. – Т.1. – С.223-305.
9. Балашов В. А. Формирование профессиональных качеств у слушателей-пограничников в процессе профессионального обучения: Дис...канд. пед. наук: 20.02.06 / АПВУ. – Хмельницький, 1996. – 263 с.
10. Большой психологический словарь / Сост. и общ. ред. Б.Мещеряков, В.Зинченко, – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 672 с.
11. Боровик Л. В. Развитие познавательной самостоятельности курсантов-прикордонников с учетом их индивидуально-психологических особенностей: Дис... канд. психол. наук: 20.02.02. – Хмельницький, 1998. – 207 с.
12. Будник С. М. Творчі аспекти в управлінській діяльності офіцера // Збірник наукових праць. – № 31. – Ч. II. – Хмельницький: Видавництво Національної академії ДПСУ, 2004. – С. 55-57.
13. Військова психологія і педагогіка: Підр. для військових вузів / Б. М. Олексієнко, Д. В. Іщенко, О. Д. Сафін. – Хмельницький: Видавництво Академії ПВУ, 1998. – 562 с.
14. Возняк Л. С. Психологічні особливості професійної підготовки майбутніх спеціалістів до управлінської діяльності: Дис... канд. психол. наук: 19.00.05 / Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2000. – 195 с.

15. Максименко С.Д., Костицький М.В., Сафін О.Д. Психологія професійної діяльності офіцера: Підручник. – Хмельницький: НАПВУ, 2000. – 464 с.
16. Морозов С. М. Розвиток військово-педагогічної спрямованості у майбутніх офіцерів-прикордонників: Дис... канд. пед. наук: 20.02.02. – Хмельницький: АПВУ, 1998. – 196 с.
17. Основи загальної психології / За ред. академіка АПН України, професора С. Д. Максименка. – К.: НПУ Перспектива, 1998. – 256 с.
18. Потапчук Є. М., Тихончук А. О. Проблеми психологічної підготовки робітника правоохоронних органів держави до управлінської діяльності // Збірник наукових праць № 10. Ч. II. – Хмельницький: Вид-во АПВУ, 1999. – С. 116-119.
19. Психологический словарь. – М., 1990. – 241 с.
20. Voiskunsky A.E. Internet: Culture, diversity and unification // Javnost – the Public. Journal of the European institute for communication and culture. – 1999. – Vol. VI. – № 4. – P. 53–65.
21. Wallace P. The psychology of the Internet. Cambridge University Press. – 1999.
22. Winograd T., Flores C.F. Understanding computers and cognition: A new foundation for design. Norwood, NJ: Ablex, 1986.

The author allocates and proves overcoming of stressful situations, negative influence of stress in activity of the personnel of the boundary control divisions, the important signs processed on the basis of the created questionnaires: overcoming of stressful situations, negative influence of stress.

Keywords: stress, overcoming of stressful situations, negative influence of stress, stressful stability.

Отримано: 20.03.2010